

مقدمه‌ای بر ترجمه

خرد هر کجا گنجی آرد پدید ز نام خدا سازد آن را کلید

سپاس خدایی را که داده‌اش نعمت و نداده‌اش حکمت است؛ تا به مدد اولی مرکبی بسازیم برای رسیدن به دومی. برای فهم اولی عقل داده، و برای درک دومی تعقل. توانایی عقل را به همه داده، اما گوهر تعقل را به بها و تلاش. میوه تلاش، یعنی دانایی، را بر درخت «پیمودن» رویاند، و نه بوته «بودن»، تا بدانیم بی حرکت، برکت حاصل نشود. مسیر حرکت را از گذر مدرسه و تلمذ در محضر معلم ترسیم کرد، تا راه را گم نکنیم و فردا را بهتر بسازیم.

سپاس آن عادل رحمان را که از هر کسی به اندازه وسعش تکلیف خواست، ولی تکالیف متنوع آفرید و بندگان را صاحب اختیار. در انتخاب بهترین تکالیف، بندگان را به سیره و کلام بهترین‌ها، یعنی پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع)، رهنمون ساخت.

سپاس خدایی را که به لطف کلام محمدش (ص)، که فرمود: «داناترین مردم کسی است که دانش مردم را به دانش خود بیفزاید»، به بهره‌مندی از دانش مردم هدایت شدیم. دانشی که به فرموده امام حسن (ع) شکرانه‌اش انفاق است؛ یعنی آموزش دانش آموخته شده به دیگران.

سپاس خدایی را که توفیق و توانمان داد تا کتاب **الگوهای آموزشی در تربیت بدنی** مایکل متسلر را ترجمه کنیم و از این طریق، آنچه را که به اندازه وسعمان از دیگران آموختیم، تقدیم علاقه‌مندان کنیم؛ باشد که «شکر نعمت، نعمتمان را افزون کند».

و اما مقدمه. احساس و تجربه ضعف در روش‌های تدریس رایج و بعضاً قدیمی درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها، و ناکامی و محدودیت‌های آن روش‌ها در تحقق کامل اهداف آموزشی؛ محتوای متنوع و گسترده؛ انتظارات متعدد از درس تربیت بدنی؛ تغییر و تحولات محیطی و اجتماعی؛ نیازها و علایق جدید و متنوع مخاطبان؛ منابع درسی محدود، قدیمی و دارای محتوای مشابه؛ تغییر و تحول در برنامه‌های درسی دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، و متعاقباً ضرورت منابع علمی جدید؛ و اطلاع از چاپ و نشر کتاب **الگوهای آموزشی در تربیت بدنی** از جمله دلایلی بود که مترجمان را، به عنوان معلمان درس تربیت بدنی در مدارس و دانشگاه‌ها، متمایل و مجاب به ترجمه این اثر کرد.

سالیانی نه چندان دور، نیاز به رویکرد و روحی نو در فضای تعلیم و تربیت به معنای اعم، و تربیت بدنی به طور اخص از جمله دلایل متعدد برای تلاش مشترک اندیشمندان شد که گذر از «روش‌ها» و رسیدن به «الگوها» را در تعلیم و تربیت و تربیت بدنی ضرورت دانستند و ماحصل جستجوها و یافته‌های خود را به زیور طبع آراستند و به علاقه‌مندان عرضه کردند. کتاب **الگوهای آموزشی در تربیت بدنی** یکی از آثار نفیسی است که به نظر مترجمان، می‌تواند ما را از گذشته به آینده‌ای بهتر در تربیت بدنی رهنمون باشد. در این کتاب می‌خوانیم اولین معلمانی که فعالیت‌های بدنی را تبلیغ و تدریس کردند، نه معلم بلکه طبیبانی بودند

که روش‌شان در آموزش تربیت‌بدنی مستقیم و معلم‌محور بود. این روش در سنوات بعد به «راهبرد» و «سبک» تغییر نام داد، که مجموعه‌ای از مهارت‌های تدریس بودند. کوتاه‌مدت بودن دستاوردها، و فقدان چشم‌اندازی وسیع و منسجم در استفاده از راهبردها و سبک‌ها برای فرایندهای برنامه‌ریزی، اجرا و سنجش آموزش تربیت‌بدنی، فرصت و ضرورتی برای مطرح شدن «الگو» ایجاد کرد. یک الگوی جامع و منسجم برای آموزش مشتمل است بر: بنیادی نظری، توضیحاتی درباره دستاوردهای یادگیری، آگاهی معلم بر دانش محتوایی، فعالیت‌های یادگیری گام‌به‌گام و متناسب با رشد، رفتارهای مورد انتظار از معلم و دانش‌آموز، ساختارهای تکلیفی منحصربه‌فرد، حد و حدود پیامدهای یادگیری، و سازوکارهای سنجش اجرای دقیق الگو. کتابی که پیش روی شماست شامل دو بخش است: «اصول آموزش مبتنی بر الگو» در تربیت‌بدنی، و «هشت الگوی آموزشی در تربیت‌بدنی». «بخش اول» با هدف آشنا کردن شما با مفهوم «آموزش مبتنی بر الگو در تربیت‌بدنی»، مشتمل است بر هفت فصل: «آموزش و برنامه‌های امروزی تربیت‌بدنی»، «توصیف الگوهای آموزشی در تربیت‌بدنی»، «حوزه‌های دانش برای آموزش مبتنی بر الگو در تربیت‌بدنی»، «راهبردهای تدریس در آموزش مبتنی بر الگو»، «مهارت‌های تدریس اثربخش در آموزش مبتنی بر الگو»، «برنامه‌ریزی برای آموزش اثربخش در تربیت‌بدنی»، «سنجش یادگیری دانش‌آموزان در آموزش مبتنی بر الگو». در «بخش دوم» کتاب، شما با هشت الگوی آموزش تربیت‌بدنی آشنا می‌شوید تا بتوانید از بین آنها، الگوی مناسب برای کلاس خود را انتخاب کنید؛ این الگوها عبارت‌اند از: «آموزش مستقیم»، «نظام آموزش شخصی‌سازی‌شده» (یا PSI)، «یادگیری مشارکتی»، «تعلیم و تربیت ورزشی»، «تدریس از طریق همتا»، «تدریس از طریق پرس‌وجو»، «بازی‌های ورزشی تاکتیکی»، و «تدریس مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی». یکی از ویژگی‌های منحصربه‌فرد این کتاب ارائه طرح درس نمونه برای هر یک از این هشت الگو است. وجود چنین نمونه‌هایی به خوانندگان کمک می‌کند آنچه را که از مطالعه مبانی نظری به دست می‌آورند با اجرای طرح‌های نمونه به تجربه‌ای مثبت تبدیل کنند و ضمناً از الگوهایی امتحان‌شده بهره گیرند.

در پایان این مقال توجه شما را به چند نکته جلب می‌کنیم:

- فکر کردیم نیاز ما نیاز سایر معلمان نیز باشد؛ پس جرئت و جسارت ترجمه این اثر را به خود دادیم. ترجمه و ویراستاری علمی این اثر حاصل تلاش و میزان فهم و توانایی‌های ذهنی و علمی مترجمان بوده و احتمال دارد که خالی از اشکال نباشد. پس اگر اشکالی دیدید، بر ما منت گذاشته، به هر طریق ممکن، راهنمایی مان کنید.

- به نظر مترجمان، این کتاب منبع بسیار مفیدی برای تدریس در دانشگاه است تا دانشجویانی که قصد دارند به امر مقدس تدریس و معلمی بپردازند، حداقل با نگرشی مبتنی بر «الگو» به این عرصه وارد شوند.

- طبعاً برخی از مطالب این کتاب شامل فرهنگ‌هایی می‌شود که مدارس مختلط دارند و در ترجمه سعی شده بافت مورد نظر مؤلف منعکس شود. بدین ترتیب، اگرچه برخی از مثال‌های کتاب مربوط به جوامع دیگر است، اما به دلیل انعطافی که در هر الگو وجود دارد، معلم می‌تواند متناسب با فرهنگ خودی تغییراتی را ایجاد و اعمال کند.

- و سرانجام اینکه، سعی کردیم تا حد امکان واژه‌ها را فارسی و متن را روان و شیوا کنیم. مطمئناً، قلم توانای ویراستار محترم فارسی اثر بیش از قلم ما در شیوایی متن سهم دارد. بر خود فرض می‌دانیم از مسئولان، کارشناسان و مشاوران سازمان معظم «سمت» بابت تمهید مقدمات، پذیرش، راهنمایی، چاپ و نشر این اثر تشکر و قدردانی کنیم و از افتخار چاپ اثر خود در لوای چنین سازمانی خداوند منان را همواره شاکر باشیم.

پاییز 1394

دکتر جواد آزمون

jazmoon@srttu.edu

پیشگفتار

از روش تا الگوها

تربیت بدنی از دیرباز حرفه‌ای آموزشی بوده است. اصول نخستین حرفه ما به دست افرادی پایه‌گذاری شده است که دانش آموخته رشته پزشکی بودند اما از فنون درمانی و آموزشی بهره می‌گرفتند تا به مردم در یادگیری و شرکت منظم در فعالیت بدنی کمک کنند. با وجود اینکه در این روزگار تقریباً بسیاری از حرفه‌ای‌های تربیت بدنی دلبستگی‌هایی دارند که کاملاً جدا از آموزش فعالیت بدنی است، اما هنوز بیشتر معلمان تربیت بدنی آموزش **فعالیت** را به عنوان نخستین وظیفه خود انجام می‌دهند. بیشتر این معلمان، مربی تربیت بدنی مقاطع «ک-12»¹ هستند و برخی از آنها «برنامه‌های آموزشی پایه»² را در سطح دانشگاه‌ها تدریس می‌کنند. این کتاب برای معلمان فعالیت بدنی به نگارش درآمده تا آنها بتوانند آموزش خود را به یک دیدگاه جدید مبتنی بر الگو نزدیک کنند و دانش، مهارت‌ها، درک و مشارکت دانش‌آموزان را در بسیاری از شکل‌های حرکتی رایج افزایش دهند.

وقتی از معلمان قدیم فعالیت بدنی سؤال می‌شد که «چگونه تدریس می‌کنید؟» می‌گفتند که طبق **روش تربیت بدنی**³ عمل می‌کنند؛ این روش⁴ رویکردی مستقیم و رسمی بود که معلم را ملزم به پیروی دقیق از رویه‌های مورد قبول می‌کرد و برای دانش‌آموزان نقشی محدود در اداره کلاس قائل بود. در این

۱. کودکستان تا کلاس 12؛ کودکستان تا پایان مقطع متوسطه

2. Basic Instruction Programs
3. the physical education method
4. method

شیوه، اصل این بود که معلم دستور دهد و دانش‌آموزان آن دستور را اجرا کنند. بیشتر فعالیت‌ها بدون توجه به موضوع درس و پایه تحصیلی دانش‌آموزان، با همین رویکرد واحد آموزش داده می‌شد. در دهه 1960، معلمان تربیت‌بدنی دامنه مفهوم **روش** را گسترش دادند تا دربرگیرنده برخی از **راهبردها**⁵ و **سبک‌های تدریس**⁶ ابتکاری نیز بشود، که این مقوله اخیر، یعنی سبک‌های تدریس، را ماسکا ماستن⁷ (1966) در «طیف سبک‌های تدریس»⁸ عرضه کرد. این دو پیشرفت [یعنی گسترش مفهوم **روش** و معرفی «طیف سبک‌های تدریس»] با هدف تدارک امکاناتی برای معلمان به خدمت گرفته شدند تا آنان بتوانند آموزش را در رشته ما برنامه‌ریزی و اجرا کنند. سومین پیشرفت، که در دهه 1980 شروع شد، مربوط بود به نگرش جدیدی به **تدریس مؤثر**⁹؛ در این نگرش جدید، **تدریس مؤثر** به عنوان مجموعه‌ای از تصمیمات و اعمالی تلقی می‌شد که دانش‌آموزان را به سطوح بالای یادگیری سوق می‌داد. معلمان نیز مجموعه مهارت‌های تدریس مؤثر را تهیه کردند که شامل مهارت‌هایی می‌شد که خودشان در راهبردها و سبک‌های آموزشی به کار می‌بردند. بنابراین، پس از رواج استفاده از **روش تربیت‌بدنی** به مدت بیش از نیم قرن، ناگهان شیوه‌های ابتکاری بسیاری، با محتوای فزاینده، برای آموزش دانش‌آموزان در برنامه‌های «ک-12» به وجود آمد.

مفاهیمی چون روش، راهبرد، سبک و مهارت، در ارتقاء دستاوردهای محدود و کوتاه‌مدت تربیت‌بدنی بسیار مفیدند. این مقولات از این حیث «قابل‌بازیافت»¹⁰ هستند که می‌توان هر یک را فقط برای چند دقیقه در کلاس به کار گرفت و سپس جای آن را به مقوله‌ای دیگر داد – شاید هم بتوان سه یا چهار مورد را برای یک درس به کار برد. با استناد به آنچه بیان شد، این مفاهیم نمی‌توانند درباره فرایند برنامه‌ریزی، اجرا و سنجش آموزش در تربیت‌بدنی، چشم‌انداز جامع‌تر و منسجم‌تری را فراهم کنند.

در طی 30 سال گذشته، در جستجوی شیوه‌های آموزش تربیت‌بدنی و سایر موضوعات درسی، چهارمین پیشرفت به وقوع پیوست. حال که دوره رشد این چهارمین پیشرفت طولانی‌تر شده است، استدلال خواهیم کرد که اکنون بهترین کار آن است که در خصوص چگونگی آموزش فعالیت بدنی به همه دانش‌آموزان بیندیشیم. نخستین ویراست کتاب **الگوهای تدریس**¹¹، تألیف بروس جویس و مارشا ویل¹²، در سال 1972 چاپ شد. نویسندگان در این کتاب، ادعا کردند که آموزش باید مشتمل بر «طرح‌هایی برای تدریس باشد که ساختار منظم، انسجام منطقی، و پیوستگی دارند و به روشنی توصیف شده‌اند» (ص 1). **الگوی تدریس**¹³ عبارت است از مجموعه مشخصی از آن طرح‌ها که مبانی نظری، برنامه‌ریزی، مدیریت کلاس، فعالیت‌های یادگیری و سنجش را با هم مرتبط می‌سازد. دامنه چشم‌انداز الگوی تدریس به آموزش، بسیار وسیع‌تر و

5. strategies

6. teaching styles

7. Musska Mosston

8. Spectrum of Teaching Styles

9. effective teaching

10. recyclable

11. Models of Teaching

12. Bruce Joyce & Marsha Weil

13. teaching model

کلی‌تر از روش‌ها، راهبردها، سبک‌ها و مهارت‌های موردنظر ماست. در رویکرد مبتنی بر الگوها، دستاوردهای بلندمدت یادگیری، یعنی دستاوردهای پیش‌بینی‌شده برای کل واحدهای درسی¹⁴ و حتی برنامه‌های درسی مدنظر قرار می‌گیرد.

در حال حاضر، الگوهای آموزشی مؤثری در اختیار داریم که به خوبی نیز شرح و توصیف شده‌اند. بیشتر آنها (از جمله: الگوی «یادگیری مشارکتی»¹⁵، «نظام آموزش شخصی‌سازی‌شده» (PSI)¹⁶، و «آموزش مستقیم»¹⁷) ابتدا برای رشته‌های دیگر طراحی شدند و سپس اصلاحاتی رویشان اعمال شد تا با رشته تربیت‌بدنی تطبیق یابند. چند مورد از این الگوها نیز منحصراً به منظور آموزش فعالیت بدنی و مفاهیم مرتبط با آن طراحی شدند. الگوهای «تعلیم و تربیت ورزشی»¹⁸، «بازی‌های ورزشی تاکتیکی»¹⁹ و «تدریس مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی»²⁰ که در این کتاب ارائه شده‌اند حاصل کار معلمان تربیت‌بدنی هستند و برای آموزش در دوره‌های ابتدایی، متوسطه، دانشگاهی و بزرگسالان طراحی شده‌اند.

ما امروز به گروهی از الگوها دسترسی داریم که جدا از هم شکل گرفته‌اند و در کتاب‌ها و مجلات متفرقه چاپ شده‌اند. آنچه ما نیاز داریم یک **چشم‌انداز** مبتنی بر الگو برای آموزش تربیت‌بدنی است که معلمان را برای یادگیری، انتخاب و تمرین طرح‌های جامع تدریس، یاری نماید. امیدوارم این کتاب بتواند برای ایجاد چنین چشم‌اندازی مفید واقع شود.

کتاب **الگوهای آموزشی در تربیت‌بدنی** دو هدف اولیه را برای خوانندگان در نظر دارد: نخست اینکه [در «بخش اول»] شما را با مفهوم آموزش مبتنی بر الگو در تربیت‌بدنی آشنا می‌کند؛ مباحث این بخش از این قرارند: آموزش مبتنی بر الگو چیست؟ برای استفاده از آن به چه معلوماتی نیاز داریم؟ اجزاء و ابعاد تعیین‌کننده یک الگوی آموزشی چیست؟ و چگونه یک «الگوی صحیح برای کار صحیح» را انتخاب کنیم؟ هدف دوم، [در «بخش دوم»] عبارت است از توصیف هشت الگوی آموزشی تا شما بتوانید از بین آنها الگوی موردنظرتان را برای تدریس انتخاب کنید. توصیف این هشت الگو به شما اطلاعات کافی می‌دهد تا دست به کار شوید و با اطمینان خاطر، الگوی منتخب‌تان را اجرا کنید و از دستاوردهایش بهره‌مند شوید.

علاوه بر اینها، من هدف سومی نیز برای این کتاب قائل هستم - هدفی که در مقایسه با معرفی و توصیف صرف رویکردهای مبتنی بر الگو، بسیار بلندپروازانه‌تر است. اگر شما معلم کارآموز²¹ هستید، از شما می‌خواهم شغل خود را از چشم‌انداز مبتنی بر الگو یاد بگیرید تا دریابید که «چگونه تدریس کنید». اگر شما معلمی کارآموده²² هستید، می‌خواهم شیوه تدریس تربیت‌بدنی شما را تغییر دهم! نمی‌خواهم شما صرفاً برخی از بخش‌های شیوه تدریستان را اصلاح کنید؛ بلکه می‌خواهم به شما چشم‌اندازی کاملاً جدید بدهم تا

14. units

15. Cooperative Learning

16. Personalized System of Instruction

17. Direct Instruction

18. Sport Education

19. Tactical Games

20. Teaching Personal and Social Responsibility

21. preservice teacher

22. practicing teacher

از آن منظر به رسالت آموزشی مهم خود بنگرید. خلاصه آنکه، می‌خواهم خواننده‌های این کتاب برای تدریس فعالیت بدنی به دانش‌آموزان و دانشجویان همه سنین، در رویکرد آموزشی‌شان، از سمت «روش» به سمت «الگوها» تغییر جهت بدهند. من خودم چندین سال قبل همین تغییر جهت را در کارم ایجاد کردم و اکنون کلاس‌های فعالیت بدنی را با الگوهای PSI، «یادگیری مشارکتی»، «آموزش مستقیم» و «تعلیم و تربیت ورزشی» تدریس می‌کنم. من با بسیاری از معلمان کارآموده‌ای کار می‌کنم که آنها هم مثل من چنین تغییر جهتی را در کارشان داده‌اند. برخی از مثال‌های به کار رفته در «بخش دوم» این کتاب را همین معلمان فراهم کرده‌اند؛ این مثال‌ها نماینده الگوهایی هستند که به طور میدانی آزمایش شده‌اند و واقعاً در تربیت بدنی، در همه سطوح تحصیلی، مؤثرند. امیدوارم خوانندگان این کتاب، کنجکاو و نوآوری لازم برای کسب یک چشم‌انداز مبتنی بر الگو را پیدا کنند تا صنف ما بتواند به بیشتر اهداف متنوع و متمایز برنامه‌های معاصر تربیت بدنی دست یابد.

مایکل دبلیو. متسلر